

ТРУБАВІНА Ірина М.

Narodowy Pedagogiczny Uniwersytet im. H. S. Skoworody w Charkowie,
Ukraina

**ВЕДЕННЯ ВИПАДКУ СІМЕШЗ ДІТЬМИ З ЧИСЛА ВНУТРІШНЬО
ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ ЯК ШЛЯХ ДО БЕЗПЕЧНОГО ДИТИНСТВА
В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО КОНФЛІКТУ**

Анотація: Стаття присвячена проблемі створення безпечних умов життя і виховання українських дітей з числа внутрішньо переміщених осіб засобами соціальної роботи. Автор розкриває методiku соціальної роботи з ведення випадку в залежності від його складності і результатів оцінки потреб сімей з дітьми в соціальних послугах.

Ключові слова: проблеми дитини, ведення випадку, оцінка потреб, соціальна робота, внутрішньо переміщені особи, сім'ї з дітьми.

**ANALIZA PRZYPADKU RODZIN Z DZIEĆMI SPOŚRÓD OSÓB WEWNĘTRZNIE
PRZESIEDLONYCH NA UKRAINIE JAKO SPOSÓB
NA BEZPIECZNE DZIECIŃSTWO W WARUNKACH KONFLIKTU ZBROJNEGO**

Streszczenie: Artykuł poświęcony jest tworzeniu bezpiecznych warunków życia i wychowywania dzieci ukraińskich przesiedleńców wewnętrznych poprzez pracę społeczną. Autor ukazuje metodykę pracy socjalnej metodą analizy przypadku, w zależności od jego złożoności i wyników oceny potrzeb rodzin z dziećmi w zakresie usług społecznych.

Słowa kluczowe: problemy dziecka, analiza przypadku, ocena potrzeb, praca socjalna, osoby wewnętrznie przesiedlone, rodziny z dziećmi.

**CASE MANAGEMENT OF FAMILIES WITH CHILDREN WITH THE NUMBER
OF INTERNALLY DISPLACED PERSONS IN UKRAINE AS A WAY TO SAFE
CHILDHOOD UNDER MILITARY CONFLICT**

Summary: The article devoted to the creation of safe living conditions and upbringing of Ukrainian children among internally displaced persons by means of social work. The author reveals the methodology of social work case management, depending on its complexity and the results of the assessment needs of families with children in social services.

Keywords: problems of child, case management, needs assessment, social work, internally displaced persons, families with children.

Вступ

Особи, які переміщені всередині країни (згідно Керівних принципів УВКБ ООН з питання про переміщення осіб всередині країни), визначаються як люди чи групи людей, які вимушені були рятуватися втечею або покинути свої домівки чи місця проживання із-за чи щоб уникнути наслідків збройного конфлікту, ситуації загального насильства, порушень прав людини чи стихійних лих/техногенних катастроф, та які не перетнули міжнародно-визнаний державний кордон країни¹. Проблема тривалого військового конфлікту в Україні пов'язана з масовим переміщенням людей, розірванням соціальних зв'язків, смертями, пораненнями, важкими психологічними травмами, втратою безпечного дитинства, що буде ще довго позначатися на житті дорослих і дітей. Виникає питання про необхідність тривалої роботи щодо реабілітації дітей і дорослих, забезпечення дітям щасливого безпечного дитинства. Одним із шляхів до цього є соціальна робота як ведення випадку

¹ Внутренне перемещенные лица /<http://www.refworld.org.ru/idps.html>

на засадах «допомоги для самопомоги» і родинноцентричного та проблемно-орієнтованого підходів. Розкриємо її детальніше як новий напрям роботи соціальних служб України.

Причинами масового внутрішнього переміщення осіб, сімей з дітьми в Україні є прагнення жити в безпеці, виїхати з-під обстрілів, неможливість жити на території, на якій відсутні умови для виховання, розвитку і догляду за дітьми, життя і роботи дорослих (відсутність продуктів харчування, води, світла, ліків, освіти, транспорту, втрата житла тощо)². Багато домівок є розбомбленими і зруйнованими, що унеможлиблює повернення туди переселенців навіть після закінчення військового конфлікту. Згідно з даними на 10 липня 2015р, кількість внутрішньо переміщених осіб в Україні склало 1 млн 382 тис. осіб (повідомлення Організації Об'єднаних Націй (ООН) в Twitter). Зазначимо, що військовий конфлікт на Сході України привів до появи абсолютно нової соціальної проблеми – значна кількість сімей та дітей, які зробили вибір залишитися громадянами України, вимушено покинули свої домівки внаслідок військового конфлікту, залишивши все своє майно, соціальні зв'язки, роботу, плани, налагоджене колись життя. Це є нові клієнти соціальних служб і користувачі соціальних послуг, яких раніше не було і які мають свої специфічні проблеми, що пов'язані із соціальною адаптацією та примиренням, на які треба адекватно реагувати на рівні держави, суспільства, громади, сім'ї, кожної особистості. Дитячими проблемами³ є: порушений емоційний розвиток внаслідок війни, із-за того, що дти стали безпосередніми

² Експрес оцінка психологічного становища дітей в Донецькій області [Електронний ресурс].- Режим доступу

http://www.unicef.org/ukraine/ukr/Rapid_Psychosocial_Assesment_of_Children_in_Donetsk_blast_ua.pdf; Трубавіна І.М. Проблеми внутрішньо переміщених осіб в Україні як основа соціально-педагогічної роботи з ними - Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології/ науковий журнал.-Суми: СДПУімені А.С.Макаренка, 2015.-№8 (52). – с.434-464.

³ Трубавіна І.М. Проблеми внутрішньо переміщених осіб в Україні як основа соціально-педагогічної роботи з ними - Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології/ науковий журнал.-Суми: СДПУімені А.С.Макаренка, 2015.-№8 (52). – с.436

свідками воєнних подій, учасниками вимушеної міграції: страхи, підвищений рівень стресу, злість, агресія, сум, невиплаканий біль, почуття незахищеності і безпорадності, тривога за майбутнє, очікування «поганого», страх перед змінами, низька самооцінка, почуття провини. Дітям важко висловити власну думку про себе. Спостерігається гнів, конфлікти з місцевими дітьми, відчуженість та ізолюваність – переселені діти грають окремо від місцевих. Можливе перерване навчання, втрата дошкільної і позашкільної освіти внаслідок переселення, новий дитячий колектив і нові умови проживання, нові соціальні зв'язки, які всі разом складають важке навантаження на дитину. Наслідком є травматичні дитячі ігри, депривація, дії, які повторюються в поведінці, деформація картини світу, проблеми уваги, пам'яті, навчання, різного роду страхи, травматичні сновидіння та порушення сна, психосоматичні порушення, які з часом можуть перейти в стійкі порушення здоров'я при відсутності медичної і психологічної допомоги дітям. Таким чином, проблеми вимушено переміщених сімей з дітьми є пов'язаними з порушенням їх багатьох прав унаслідок військового конфлікту, дистантністю сімей, їх майже повним розривом з минулим життям, необхідністю адаптації до нових умов проживання практично з чистого листа і без навіть необхідного майна для життя на фоні значних психологічних проблем. Це ставить в кут роботи з ними соціальних працівників проблему соціальної адаптації і примирення до нових умов життя в суспільстві⁴. **Соціальна адаптація** - це процес пристосування індивіда до умов соціального середовища, формування адекватної системи стосунків із соціальними об'єктами, інтеграція особистості в соціальні групи, діяльність щодо освоєння стабільних соціальних умов, прийняття норм

⁴ Трубавіна І.М. Проблеми внутрішньо переміщених осіб в Україні як основа соціально-педагогічної роботи з ними - Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології/ науковий журнал.-Суми: СДПУімені А.С.Макаренка, 2015.-№8 (52). – с.437

і цінностей нового соціального середовища⁵. Соціальна адаптація ВПО залежить від успішної психологічної адаптації до нового місця проживання, нерозривно пов'язана з примиренням вимушено переселених осіб в новій громаді, оскільки ще з часів Київської Русі тільки примирення припиняло ескалацію соціального конфлікту в суспільстві. **Примирення** – процес вичерпання конфлікту, бажання сторін досягти миру і вичерпати конфлікт. Передбачає психологічне за змістом і юридично оформлене завершення конфлікту між сторонами шляхом компенсацій вимушеним переселенцям заподіяної шкоди, відновлення їх у людських правах, активністю сторін у вирішенні конфліктів⁶. Примирення пов'язуємо як з компенсацією втраченого на новому місці проживання внутрішньо переміщеним особам, так і з активністю сторін щодо адаптації людей на новому місці проживання, їх бажанням розпочати нове життя на новому місці в нових умовах, психологічним прийняттям цього всіма мешканцями і допомоги в цьому їм. Саме ці питання і вимагають роботи з примирення в громаді щодо внутрішньо переміщених осіб.

Сім'ї переселенців можуть проживати у родичів, самотійно, в місцях компактного проживання, але мають спільні проблеми, на які треба адекватно реагувати соціальним працівникам і громаді. Для них можна запропонувати соціальні послуги в залежності від складності випадку⁷. Відзначимо, що створення

⁵ Енциклопедія для фахівців соціальної сфери. – 2-ге видання/ За заг. ред. проф. І.Д.Звереві. - Київ, Сімферополь: Універсум, 2013.-536с.

⁶ Гриб А. М. Примирення у дореформеному законодавстві Російської імперії та правозастосовній практиці українських губерній / А. М. Гриб // Часопис Київського університету права. - 2014. - № 2. - С. 49-53.

⁷ Трубавіна І.М. Проблеми внутрішньо переміщених осіб в Україні як основа соціально-педагогічної роботи з ними - Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології/ науковий журнал.-Суми: СДПУімені А.С.Макаренка, 2015.-№8 (52). – с.439; Матеріали семінару «Скринінг та організація підтримки внутрішньо переміщених сімей та дітей у Київській області» 15-16 квітня 2015р. Проект реалізується Службою у справах дітей та сім'ї Київської обласної державної адміністрації спільно з Міжнародною благодійною організацією «Партнерство «Кожній дитині». – Київ.

різноманітних умов в суспільстві для реалізації прав внутрішньо переселених осіб, сімей з дітьми регулюють Конституція України, Конвенція про права дитини, Європейська соціальна хартія та ін. міжнародні і вітчизняні документи, а також вітчизняне законодавство про соціальну роботу, про захист сімей, дітей, про державне управління, а також місцеве самоврядування, яке сьогодні безпосередньо опікується в громаді правами сімей з дітьми з числа ВПО. Згідно чинному українському законодавству⁸, внутрішньо переміщені особи мають такі права: на безпечні умови життя і здоров'я; достовірну інформацію про наявність загрози для життя та здоров'я на території її покинутого місця проживання, а також місця її тимчасового поселення, стану інфраструктури, довкілля, забезпечення її прав і свобод; створення належних умов для її постійного чи тимчасового проживання; забезпечення органами державної виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та суб'єктами приватного права можливості безоплатного тимчасового проживання (за умови оплати особою вартості комунальних послуг) протягом шести місяців з моменту взяття на облік внутрішньо переміщеної особи; для багатодітних сімей, інвалідів, осіб похилого віку цей термін може бути продовжено; сприяння у переміщенні її рухомого майна; сприяння у поверненні на попереднє постійне місце проживання; забезпечення лікарськими засобами у випадках та порядку, визначених законодавством; надання необхідної медичної допомоги в державних та комунальних закладах охорони здоров'я; влаштування дітей у дошкільні та загальноосвітні навчальні заклади; отримання соціальних та адміністративних послуг за місцем перебування; проведення державної реєстрації актів цивільного стану, внесення змін до актових записів

⁸ Закон України "Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб" № 1706-VII від 20.10.2014

цивільного стану, їх поновлення та анулювання за місцем перебування; безкоштовний проїзд для повернення до свого покинутого постійного місця проживання у всіх видах громадського транспорту у разі зникнення обставин, що спричинили таке переміщення; отримання гуманітарної та благодійної допомоги. Соціальні послуги сім'ям з дітьми, які стали внутрішньо переселеними, можуть надавати державні та комунальні установи, НДО, фізичні особи⁹. Основою для їх надання є родиноцентричний та проблемно-орієнтований підходи, концепція «допомоги для самопомоги» та «кризове втручання»¹⁰.

Розкриємо особливості проведення оцінки потреб сімей з дітьми з числа ВПО¹¹. Оцінка потреб – процес збору, узагальнення та надавачами соціальних послуг інформації про індивідуальні потреби жінок/чоловіків, дівчат/хлопців, сім'ї та їх складні життєві обставини з метою визначення переліку та обсягів соціальних послуг, яких вони потребують, впливу цих послуг на процес подолання складних життєвих обставин. Передбачає початкову оцінку, оцінку безпеки дитини, а також, при необхідності, здійснення комплексної оцінки потреб сім'ї/дітей. Початкова оцінка потреб здійснюється протягом 7 робочих днів від відкриття випадку послуг і завершується прийняттям висновку про надання послуг при їх необхідності протягом наступних 7 днів. Комплексна оцінка потреб здійснюється протягом 30 днів після проведеної початкової оцінки, передбачає

⁹ Закон України «Про соціальну роботу»// <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2558-14>

¹⁰ Трубавіна І. М. Соціально-педагогічна робота з сім'єю в Україні : теорія та методика [монографія] / Ірина Миколаївна Трубавіна. – Харків: „Нове слово”, 2007. – 395 с.

¹¹ Матеріали семінару «Скринінг та організація підтримки внутрішньо переміщених сімей та дітей у Київській області» 15-16 квітня 2015р. Проект реалізується Службою у справах дітей та сім'ї Київської обласної державної адміністрації спільно з Міжнародною благодійною організацією «Партнерство «Кожній дитині». –Київ.; Трубавіна І.М. Проблеми внутрішньо переміщених осіб в Україні як основа соціально-педагогічної роботи з ними - Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології/ науковий журнал.-Суми: СДПУімені А.С.Макаренка, 2015.-№8 (52). – с.434-464.

поглиблене вивчення сім'ї та її СЖО, визначення ключових проблем сім'ї, її сильних сторін, ресурсів, оточення, розробку і підписання сторонами індивідуального плану надання соціальних послуг. Оцінка потреб дитини та її сім'ї передбачає визначення потреб дитини з сім'ї ВПО: її здоров'я, навчання та досягнення, сімейні та соціальні стосунки, самоусвідомлення та самопрезентацію, самообслуговування. Враховуючи проблеми внутрішньо перемішених сімей, можемо говорити, що психічне та соціальне здоров'я дитини, проблеми в навчанні, зміна соціальних зв'язків, її самоусвідомлення потерпають від СЖО, пов'язаних з військовим конфліктом і переміщенням сім'ї в нові умови на рівні 2-4 груп ознак: від негативного впливу СЖО на стан дитини, коли її потреби задовольняються частково, до загрози життю, здоров'я дитини, які у разі відсутності екстреного втручання матимуть суттєві негативні наслідки для дитини. Щодо факторів сім'ї та середовища як складової оцінки проблем сім'ї, вплив СЖО варіюється – від сприяння вирішенню проблеми, коли у громаді та у родичів, самої сім'ї є ресурси для задоволення потреб дитини, вирішення проблем сім'ї, для її підтримки, до відсутності таких ресурсів чи підтримки, або коли фактори середовища несуть загрозу для життя і здоров'я дитини (це може бути значна скупченість людей в місцях компактного чи тимчасового проживання (наприклад, спортзали, ангари тощо), неопалювані приміщення (літні дитячі табори відпочинку, флігелі тощо), непристосовані для побуту приміщення, що можуть викликати інфекційні захворювання, неприйняття родичами нових мешканців будинку на тривалий час і побутові сварки, відсутність зайнятості батьків і можливості забезпечувати гідний рівень життя для дітей і непрацездатних членів родини, низька заробітна платня, яка не покриває витрат родини на новому місці проживання, неприйняття сім'ї в громаді, відсутність ресурсів у громаді (місць в дитячому садку тощо). Батьківський потенціал

оцінюється по елементарному догляду за дитиною, який може бути утрудненим внаслідок відсутності батьків (дитина проживає з бабусею-дідусям), відсутності одного з батьків – всі хлопоти за дитиною здійснює мати, що утруднює вияв емоційного тепла, підтримка і психологічна допомога потрібна самій мамі, зруйнований звичний спосіб життя може приводити до зміни або втрати життєвих цінностей у батьків, що негативно може позначитися на догляді та вихованні дитини, здоров'ї батьків. Таким чином, звертати увагу при оцінці потреб сім'ї/ дитини потрібно на повноту родини, її психологічний стан, наявність ресурсів і соціальних зв'язків, матеріальний стан для задоволення базових потреб дитини та дорослих, мотивацію до співпраці з соціальним працівником. Як правило, користувачі соціальних послуг або готові співпрацювати з соціальними працівниками для рішення своїх проблем, усвідомлюють більшість з них, або вичікують можливості повернення в рідний край, перекладають відповідальність і вину за події на інших і не готові докладати зусиль для подолання СЖО. Тоді виникає проблема мотивації до співпраці з соціальними працівниками і потрібне стимулювання батьків для розв'язання проблем родини. Відповідно, за ступенем впливу СЖО на стан членів сім'ї/дитини можуть бути: простий випадок, випадок середньої складності, складний та екстрений, які визначаються на основі початкової оцінки потреб через застосування методів діагностики. Обов'язково враховується інформація від дитини, від її батьків або осіб, які їх замінюють, інша одержана інформація, фіксуються по кожному пункту ознаки СЖО. Початкова оцінка потреб дитини з сім'ї з ВПО звершується актом, в якому подаються дані та ознаки СЖО як дитини, так і її батьків, факторів сім'ї та середовища.

Діагностика СЖО сімей та дітей з ВПО здійснюється через такі методи, як спостереження, вивчення продуктів діяльності,

експертні оцінки, створення діагностичних ситуацій, опитування (усне (бесіди, інтерв'ю), письмове (тестування, анкетування)), використання в разі необхідності, проєктивних та ін. методик для виявлення причин і наслідків проблем, збір та документування фактів та інформації, обстеження житлово-побутових умов, аналіз інформації та її уточнення, узагальнення даних. Можуть за потребою застосовуватися методи ранжування альтернатив, екокарти, сімейного портрета, скульптури сім'ї, педагогічні ситуації, генограми, біографічний метод тощо¹².

У бланку початкової оцінки зазначається, які наступні дії цій родині потрібні: комплексна послуга (соціальний супровід) чи одноразові послуги/надання матеріальної допомоги (не більше 2 послуг). Дослідження свідчать про такі критерії для початку роботи за моделлю «ведення випадку» - пропозицією соціального супроводу сім'ї: 1. Звернення переселенця містить більш ніж два проблемних запити і передбачає довгострокову спільну діяльність та роботу за індивідуальним планом; 2. Переселенець задовольнив нагальні базові потреби і звернувся за допомогою, для надання якої потрібнозалучення додаткових ресурсів; 3. Переселенець не може самостійно отримати доступ до життєво необхідної йому послуги (лікування, оформлення групи інвалідності, працевлаштування тощо). На бланку оцінки потреб дитини повинна стояти відмітка про ознайомлення батьків, осіб, які їх замінюють, з результатами початкової оцінки потреб, зазначається їх згода чи незгода з результатами оцінки, їх окрема думка, якщо вона є, та їх згода на обробку персональних даних відповідно до Закону України «Про захист персональних даних».

У залежності від складності випадку процедура прийняття рішення про надання послуг може бути різною. У простому

¹² Трубавіна І. М. Соціально-педагогічна робота з сім'єю в Україні : теорія та методика [монографія] / Ірина Миколаївна Трубавіна. – Харків: „Нове слово”, 2007. – 395 с

випадку батьки обирають послуги. Надавач послуг лише інформує їх про наявні послуги та можливі види державних виплат та допомог, надавачів послуг. У випадку середньої складності надавач послуг пропонує батькам укласти договір про соціальний супровід, надання послуг. У складному випадку повинно бути рішення дорадчого органу (комісія із захисту дітей) про взяття сім'ї під соціальний супровід, формування міждисциплінарної команди, після чого здійснюється укладання договору з сім'єю. В екстремному випадку повинно бути рішення комісії з захисту прав дітей, органу опіки та піклування, рішення суду, обов'язкові дії та заходи, які визначені цими органами та установами.

Планування роботи можливе за умови як встановлення довіри між соціальним працівником і членами родини, так і наявності позитивної мотивації членів родини до співпраці з ним, що досягається або наснаженням членів родини, їх стимулюванням або зверненням до їх мотивації. Змістом планування є соціальні послуги, які орієнтовані на розв'язання ключових проблем сім'ї/дитини, підтримку на час подолання їх наслідків, наснаження сім'ї на використання своїх ресурсів та сильних сторін, постановку і прийняття сім'єю короткотермінових та довготермінових цілей. При цьому здійснюється проблемно-орієнтований і родинноцентричний підхід – план складається за проблемами сім'ї та їх наслідками, що зазначено в ознаках СЖО, в початковій оцінці, передбачає пріоритет інтересів дитини і збереження цілісності родини. Методами планування роботи¹³ можуть бути: показ перспективи: довготермінової, середньо- та короткотерміновою, метод консервативного планування (від досягнутого), метод адаптивного планування (від необхідного),

¹³Трубавіна І. М. Соціально-педагогічна робота з сім'єю в Україні : теорія та методика [монографія] / Ірина Миколаївна Трубавіна. – Харків: „Нове слово”, 2007. – 395 с.

а якщо таких сімей багато в регіоні – програмно-цільовий метод (від 100000 осіб).

При визначенні пакету соціальних послуг сім'ям з дітьми, які є ВПО, доцільно враховувати етапи адаптації людини до екстремальних умов життя і діяльності: первинна адаптація, період стабілізації, можлива дезадаптація, вторинна адаптація¹⁴. Тобто потрібна тривала робота з проблемами (усвідомленими чи неусвідомленими), їх причинами і наслідками, робота над психологічною, соціальною адаптацією і подоланням пережитих психологічних травм. Це означає включення в пакет соціальних послуг питань соціальної профілактики, соціальної реабілітації. Пережитий тривалий стрес у вигляді різних механізмів психологічного захисту може приводити як до мобілізації, активності людей до адаптації, так і до появи загрози життю і здоров'ю дорослих і дітей, пасивності, шкідливих звичок тощо. Успішній соціальній адаптації сприяє мобілізація внутрішніх ресурсів людини - потрібні послуги з подолання негативних фрустрацій та послуги з формування стресостійкості, вмінь мобілізації, формування активності і самостійності, вмінь позитивного вияву фрустрацій. Зовнішнє примирення - в громаді - можливе за умов порозуміння та діалогу сторін, застосуванню при необхідності медіації, фасилітації, виявленню емпатії, здійсненню ефективної комунікації без насилля, надання можливості бути почутим усім сторонам, організації спільних практичних дій, які забезпечують інтеграцію переселенців в громаду. Внутрішнє примирення є психологічною проблемою і залежить як від активності особистості, її фізичного стану, життєвих цінностей, пріоритетів, роботи над своїми емоціями (їх проживання, виплескування, формування нових), так і від зовнішнього примирення, яке може бути успішним і сприяти

¹⁴ Трубавіна І.М. Педагогічні та соціально-педагогічні умови формування професійної готовності майбутніх працівників ОВС до роботи в екстремальних умовах- монографія/Білоус Т.Л., Клімова С.М., Трубавіна І.М.та ін./за ред. Трубавіної І.М. – Суми, ФОП Наталуха А.С.,2015.-174с.

внутрішньому примиренню, так і неуспішним і посилювати внутрішнє неприйняття нових умов, заважати соціальній адаптації ВПО. Досвід фахівців, які працюють з переселенцями, говорить про те, що найбільш успішно адаптуються і приймають нові умови життя діти і жінки. У той час як пенсіонери і чоловіки, інваліди роблять це значно важче. Таким чином, пакет соціальних послуг для ВПО визначається на основі проблем клієнтів: психологічних, соціальних, матеріальних, економічних, правових, соціально-медичних, соціально-педагогічних. Він повинен враховувати етапи соціальної адаптації, проблеми примирення в громаді і сім'ї¹⁵, передбачає різні послуги в залежності від складності випадку:

- у простому випадку особлива роль належить інформуванню щодо можливих послуг і ресурсів в громаді, наснаженню родини на подолання проблем, підтримуюче і навчальне консультування щодо сімейних проблем, посередництву щодо отримання послуг, допомога в працевлаштуванні, профорієнтації, наданні гуманітарної та матеріальної допомоги, підвищенні рівня батьківських знань по догляду за дитиною в нових умовах життя; мова йде про пропозицію послуг і соціальне обслуговування;
- у випадку середньої складності важливо забезпечити ВПО широкий доступ до наявних послуг в регіоні, підвищення батьківської компетентності щодо виховання і догляду за дитиною в нових умовах життя, психологічне тривале консультування родини, наснаження та мотивування членів родини на спільний пошук ресурсів та можливостей щодо розв'язання проблем, сімейні групові наради щодо перспектив і цілей життя на новому місці, планування сімейного бюджету в нових умовах, контроль за використанням родинною послуг і ресурсів тощо; мова йде про соціальне обслуговування і організацію самопомоги сім'ї;

¹⁵ Трубавіна І.М. Проблеми внутрішньо переміщених осіб в Україні як основа соціально-педагогічної роботи з ними - Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології/ науковий журнал.-Суми: СДПУімені А.С.Макаренка, 2015.-№8 (52). – с.434-464.

- у складному випадку потрібна комплексна робота мультидисциплінарної команди фахівців щодо соціального супроводу родини, соціальної реабілітації окремих її членів, дитини, лікування та реабілітація батьків, групи взаємодопомоги чи групової терапії для звільнення від пережитої психологічної травми, можливі послуги сімейного патронату, навчання сімейним груповим нарадам, мобілізація родинного оточення на підтримку родини, навчання батьківству, ізоляція від пережитого в окремих випадках тощо. Потрібен соціальний супровід (підтримка, допомога і навчання самопомозі).
- в екстремному випадку для ВПО можуть бути потрібні екстренні дії соціальних працівників щодо захисту дитини, реабілітація батьків, можливе вилучення дитини з родини, ізолювання від кривдників, виклик і надання послуг лікаря, дільничного міліціонера, та ін., консультування, посередництво, представництво інтересів дитини та родини, допомога в усвідомленні проблеми та шляхів її вирішення, організація альтернативного догляду дитини. Необхідним є соціальний супровід, який включає підтримку, допомогу, самопомозу і кризове втручання.

Сім'я може скористатися запропонованими їй соціальними послугами, а може і ні. Втручання можливе лише за умов загрози життю і здоров'ю дитини, коли сім'я стає об'єктом соціальної роботи і дитину ізолюють від загрози життю і здоров'ю. Основним методом соціальної роботи з сім'ями з дітьми з числа ВПО є ведення випадку¹⁶, під яким розуміють такий спосіб здійснення соціальної роботи, метою якого є формування у дезадаптованої людини навичок самостійного вирішення проблем задля успішної адаптації у соціумі. Метою ведення випадку переселенця

¹⁶ Енциклопедія для фахівців соціальної сфери. – 2-ге видання/ За заг. ред. проф. І.Д.Звереві. – Київ, Сімферополь: Універсум, 2013.-536с.; Матеріали семінару «Скринінг та організація підтримки внутрішньо переміщених сімей та дітей у Київській області» 15-16 квітня 2015р. Проект реалізується Службою у справах дітей та сім'ї Київської обласної державної адміністрації спільно з Міжнародною благодійною організацією «Партнерство «Кожній дитині». –Київ.

є соціальна адаптація до нових умов життя, що сприяє реінтеграції вимушено переміщеної особи в українське суспільство. Для успішної соціальної адаптації дітей і дорослих, які є ВПО, важливо навчати і інформувати про шляхи розв'язання проблем, роз'яснювати алгоритм дій, переконувати, показувати зразки дій, наводити приклади, ілюстрації, демонстрації, аналізувати ситуації, виконувати вправи, перевіряти і корегувати дії. Це вимагає в соціальному супроводі таких сімей застосування таких форм як лекції, індивідуальні просвітні бесіди для формування знань та переконань, мотивації до розв'язання своїх проблем, а також для формування умінь - тренінги, групи підтримки тощо. Існує потреба у виїздах бригад фахівців в місця компактного проживання ВПО –лікарів для профілактичного обстеження, юристів для консультацій, працівників центрів зайнятості для навчання активній самодопомозі безробітних, психологів для проведення групової терапії, медіації тощо. Критеріями закриття випадку є успішна соціальна адаптація сім'ї в новій громаді, що означає подолання ознак СЖО, які виявлені в початковій оцінці потреб, позитивна оцінка отримувачем послуг своїх можливостей а здатності в подальшому попереджувати та долати СЖО, нести відповідальність за власну життєдіяльність, знання про свої права ВПО, людські права і вміння користуватися ними.

Висновки. Запропонована методика ведення випадку в соціальній роботі з сім'ями з дітьми, які є внутрішньо переміщеними особами в Україні, має теоретичні і методичні основи – родинноцентричний та проблемно-орієнтований підходи, «допомогу для самодопомоги» і «кризове втручання», ґрунтується на комплексній оцінці потреб сімей з дітьми, де є пріоритет інтересів дитини, її право на виховання і розвиток в родині, враховує складність випадку, має етапи здійснення (діагностика та оцінка потреб, планування, мотивація,

заключення угоди, здійснення дій, контроль за споживанням послуг і результатами роботи), що надає їй технологічності і практичного значення, прив'язана до чинного в Україні законодавства про соціальні послуги внутрішньо переміщеним особам. Що може бути основою для впровадження в усіх соціальних службах, які надають сім'ям з дітьми соціальні послуги доти, доки їх життя стане безпечним та благополучним.

Література:

- Внутренне перемещенные лица <http://www.refworld.org.ru/idps.html>
- Гриб А. М. Примирення у дореформеному законодавстві Російської імперії та правозастосовній практиці українських губерній / А. М. Гриб // Часопис Київського університету права. - 2014. - № 2.
- Експрес оцінка психологічного становища дітей в Донецькій області [Електронний ресурс]. - Режим доступу http://www.unicef.org/ukraine/ukr/Rapid_Psychosocial_Assesment_of_Children_in_Donetsk_blast_ua.pdf
- Енциклопедія для фахівців соціальної сфери. – 2-ге видання/ За заг. ред. проф. І. Д. Зверєвої. - Київ, Сімферополь: Універсум, 2013.
- Закон України "Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб" № 1706-VII від 20.10.2014
- Закон України «Про соціальну роботу» // <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2558-14>
- Матеріали семінару «Скринінг та організація підтримки внутрішньо переміщених сімей та дітей у Київській області» 15-16 квітня 2015р. Проект реалізується Службою у справах дітей та сім'ї Київської обласної державної адміністрації спільно з Міжнародною благодійною організацією «Партнерство «Кожній дитині». – Київ.
- Практики громадських ініціатив.- Збірка практик створена та надрукована в рамках проекту ПРООН «Оперативне реагування на соціальні та економічні проблеми ВПО в Україні». - 2015.
- Педагогічні та соціально-педагогічні умови формування професійної готовності майбутніх працівників ОВС до роботи в

-
- екстремальних умовах- монографія/Білоус Т. Л., Клімова С. М., Трубавіна І. М. та ін. // за ред. Трубавіної І. М. – Суми, ФОП Наталуха А. С., 2015.
- Трубавіна І. М. Соціально-педагогічна робота з сім'єю в Україні : теорія та методика [монографія] / Ірина Миколаївна Трубавіна. – Харків: „Нове слово”, 2007.
- Трубавіна І. М. Проблеми внутрішньо переміщених осіб в Україні як основа соціально-педагогічної роботи з ними - Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології/ науковий журнал.- Суми: СДПУ імені А. С. Макаренка, 2015. - №8 (52).
- Трубавіна І. М. Соціально-педагогічна та психологічна допомога сім'ям з дітьми в період військового конфлікту. – навч-метод. посібник/ Андрєєнкова В. Л., Ковальчук Л. Г., Трубавіна І. М. та ін.// за ред. Панка В. Г., Левченко К. Б., Трубавіної І. М. – Київ - Агенство «Україна». - 2015.